

Amb bones paraules

Com s'ha de pronunciar "interès"?

Text: **Gabriel Bibiloni**
http://bibiloni.cat

Abans de la vigència de les normes ortogràfiques que ara utilitzam, l'accentuació gràfica de la *e* tònica va ser una qüestió molt controvertida, i ja se sap que Fabra no estava pel sistema actual. La pronúncia d'aquesta vocal presenta una gran variació geogràfica: on uns pronuncien *e* oberta uns altres pronuncien *e* tancada i uns altres *e* neutra, i, encara més, en algun cas una mateixa paraula pot presentar variació dins un mateix dialecte. Al final es va decidir d'accentuar la vocal d'acord amb la pronúncia del català central o la que es

creia que ho era, i sospit que en bastants de casos ha estat la pronúncia la que s'ha acabat adaptant a la grafia. A les Balears la cosa es complica més, perquè la *e* tònica pot tenir tres pronunciacions –oberta, tancada i neutra–, i els neologismes adopten una o una altra d'aquestes pronunciacions d'una manera fins a cert punt confusa i ben segur que condicionada per la interferència de l'espanyol.

El tema donaria per a molts d'articles, però miraré de sintetitzar. Per a sistematitzar l'objecte del nostre interès considerarem alguns contextos fonètics bàsics. Cal tenir en compte que a les paraules patrimonials –les que existeixen de sempre, procedents del llatí vulgar– el timbre de la *e* depèn bàsicament de la naturalesa de la vocal etimològica, però en els mots introduïts a la llengua un cop aquesta

estigué formada la pronúncia de la vocal depèn, en general, de tendències lligades al context fonètic en què es troba. Avui em centraré en la terminació *-es* (*-és* o *-ès*) i en altres articles veurem altres situacions.

A les àrees insulars en què hi ha vocal neutra tònica es troben moltes paraules patrimonials acabades en *-ès* pronunciat –d'acord amb l'etimologia– amb la dita neutra: *pagès*, *promès*, *espès*, *burgès*, *marquès*, *feligrès*, *cortès*, *marès*, etc. També una gran quantitat de gentilicis formats amb el sufix *-ès*, com *francès*, *holandès*, *irlandès*, *maonès*, *ucraïnès*, *bavarès*, etc. Això fa que la terminació *-ès* amb neutra tònica sigui força abundant, cosa que afavoreix les pronúncies amb el mateix so en neologismes com *obès*, *palmarès*, *patuès* o *manganès*, i encara podríem afegir-n'hi algun altre, com

xerès. No cal dir que als llocs de les Balears on no hi ha vocal neutra tònica aquestes *ee* són obertes. I afegim-hi que per als parlants amb neutra tònica no hi ha cap paraula de les acabades en *-ès* en què la *e* sigui oberta. Només algun nom propi, com *Moisès*, amb *e* oberta per a qual-sevol illenc.

Però la llengua també té paraules amb *-és* (e tancada), unes molt antigues, amb la vocal condicionada per l'etimologia, i altres de més modernes en què la vocal es pronuncia aplicant alguna mena d'analogia: *accés*, *congrés*, *després*, *excés*, *exprés*, *ingrés*, *obsés*, *procés*, *progrés*, *sucés*, etc. Cal remarcar, i no és una dada secundària, que la pronúncia d'aquestes paraules és homogènia a tot el domini. L'accent gràfic no presenta, doncs, cap problema.

Interès és una paraula patrimonial, antiga, medieval, i a les Bale-

ars sempre s'ha pronunciat amb *e* tancada. Hi ha rimes a documents d'uns quants segles enrere que en donen testimoniatge. La decisió d'accentuar-la amb accent greu és molt convencional. Em diuen col·legues solvents del Principat –i el diccionari Coromines ho confirma– que en català central *interès* amb *e* tancada és una pronúncia ben tradicional. Pronunciar *interès* amb vocal neutra tònica, com fan ara molts de locutors dels mitjans audiovisuals de Mallorca, simplement perquè a l'escriptura duu accent greu, és una barbaritat. És com si canviàssim la pronúncia de sempre de les paraules *és*, *témer* o *església* per a adaptar aquesta pronúncia a l'accent gràfic. És atorgar massa poder a una simple retxeta que quan escrivim posam damunt algunes vocals.

Dissabte que ve parlarem d'una qüestió semblant: com s'ha de pronunciar *estrès*?

PARADA DE LLIBRES

L'assignatura d'Educació per a la ciutadania no només omple rius de tinta en els mitjans de comunicació i provoca manifestacions al País Valencià, sinó que ara ja arribat a la categoria de novel·la amb *El sabor de la ciutadania*, d'Eric Senabre, que ha publicat Bromera en la seva col·lecció El Nord. L'experiència d'un professor que ha d'ensenyar drets humans en una aula d'ESO. No sabem quin serà el sabor de la ciutadania, però la portada fa pensar en un gust àcid, d'aquells dels caramels liles que mai no saps de què són. Si donen un premi a les pitjors portades de l'any, està fent números, aquest llibre de Senabre, alcoià del 64 que ha rebut premis d'innovació educativa i que ha publicat llibres de divulgació adreçats als joves sobre televisió, filosofia i educació sexual. Només per empenyar algunes autoritats valen-

cianes, el llibre ja val la pena.

Columna continua invertint els seus doblers en publicar llibres de més de 500 pàgines. Ara és el torn de *La Gàrgola*, una novel·la d'Andrew Davidson, que debuta amb aquest llibre que està en procés de traducció a més de trenta llengües. La història és aparentment senzilla, un accident de trànsit, un home amb el cos mig cremat com a conseqüència, i la intenció de tornar a casa per acabar la feina i llevar-se la vida. Però llavors entra en escena una pacient de psiquiatria que treballa com a escultora de gàrgoles i que li dirà al ferit que ja havien estat amants a Alemanya durant l'època medieval. Com diu la coberta "*La gàrgola* és una novel·la màgica que transportarà el lector a una època plena de fantasia; un llibre amb una atmosfera especial que ens farà tornar a creure en l'amor sense condicions, en els miracles i en el seu poder redemptor". Idò

això.

Molt més interessant sembla allò que arriba d'una altra de les editorials del Grup 62, Proa, que ens ofereix el debut de la Montse Banegas (Flix, 1974) en el camp de la novel·lística. Es tracta d'*Una*

dona incòmoda, on es fa una crítica despietada a l'actual sistema universitari actual, i a les velles glòries aferrades a la poltrona. El personatge que s'encarregarà de moure tot l'artifici narratiu és la Mònica, una adicta al tabac, lectora empedreïda, contradictòria, excèntrica i pedant. Precisament són les seves afirmacions, sempre lúcides, un dels principals encerts d'aquesta *opera prima* que tothom considera d'una maduresa sorprenent. I amb 280 pàgines menys que l'anterior.

Quaderns Crema continua intentant oferir bons llibres a bons preus amb la seva col·lecció de llibres de butxaca –que només difereixen dels altres perquè no tenen solapes i pels títols en vertical en lloc d'horitzontal– i per això busquen i rebusquen entre els nombrosos clàssics. Ara ens ofereixen *Les metamorfosis* d'Ovidi, en traducció de Jordi Parra. És un d'aquests llibres

que tothom hauria de tenir a la biblioteca i llegir sovint, perquè explica bona part dels mites que ens han marcat a tots aquells que som de cultura occidental. Això sí, si continuen per aquest camí, els de Quaderns Crema hauran de regalar una lupa o una consulta a l'oftalmòleg. Tant la lletra com l'interlineat són minúsculs!

I de Canet de Mar arriba *Ronda Marsé*, el darrer dels títols que l'editorial Candaya ha tret en la col·lecció d'assaig dedicada a escriptors fonamentals de la literatura espanyola i hispanoamericana. L'edició d'aquest treball és d'Ana Rodríguez Fischer, i el volum ofereix un recorregut pels quasi 50 anys d'indagació crítica en l'obra de l'escriptor. S'hi poden llegir 78 texts d'altres escriptors, algunes crítiques i breus assaigs de professors universitaris sobre la seva obra. Un dels trets característics més importants de la col·lecció és la inclusió de documents que acompanyen les obres i en aquest volum hi ha *Un jardí de veritat con ranas de cartón*, de Xavier Robles Sàrries.